

Τὸ προπύλαιον

El Propileu

Fòrum d'informació i de diàleg
del Museu de Montserrat

13 Desembre de 2013

Χαῖρε – Salve – Hola!

Operari sequitur esse... Les obres segueixen l'ésser

Josep de C. Laplana
Director del Museu de Montserrat

L'excel·lent acollida que han obtingut les Jornades sobre "Valors i lideratge segons els principis de la Regla Benedictina", celebrades a Montserrat els dies 25 i 26 del proppassat octubre, m'ha sorprès gratament i m'ha impulsat a escriure aquest article de salutació d'*El Propileu*, que sempre té un cert caràcter de declaració de principis. La crisi econòmica i de valors ètics que li és concomitant està fent veure de manera clara i experimental que el pragmatisme com a norma no solament no funciona, sinó que fa descarrilar el tren i que ens cal fer personalment i col·lectivament replantejaments seriosos i coratjosos. Per això molts que tenen responsabilitats de guiatge en empreses o en institucions educatives, culturals i de moltes altres menes cerquen quelcom que doni coherència i que sigui font d'energia de les realitats que tenen entre mans.

La Regla de Sant Benet té gairebé mil cinc-cents anys d'existència, però la seva saviesa de vida no consisteix en les fórmules o preceptes concrets que dona sinó en les motivacions profundes en què s'inspiren les normes. La vida ha canviat. La higiene, el rellotge, els comportaments socials, l'electricitat i no diguem res de la xarxa cibernetica fan inviables i inaplicables moltes normes antigues. Fa molts segles que la Regla va deixar de ser un reglament per esdevenir un ideari de fons que inspira les regulacions, que poden anar canviant. Jo no sóc gens amic de reglaments ni de normatives massa estrictes, i encara menys de sistemes coactius per fer funcionar una entitat com pot ser el Museu de Montserrat. Crec que els millors esforços, els hem d'esmerçar en generar en l'equip de responsables consciència i autoestima de la importància del que estem fent i de tenir sempre ben presents, per no perdre'ns en galimaties, aquelles preguntes bàsiques del cèlebre hexàmetre de Quintil·lià: *Quis, quid, cur, quibus auxiliis...* Qui som, què portem entre mans, perquè ho fem, quins mitjans tenim... etc. És una manera molt bona de no errar el

camí, de no perdre de vista la realitat fent volar coloms o fent jocs d'artifici.

Com qui no diu res, Sant Benet esmenta entre els instruments del treball espiritual dels monjos aquest axioma d'un calat enorme: "*Non velle dici... sed prius esse, quod verius dicatur...* No vulguis que et diguin... sinó ser-ho, perquè t'ho puguin dir de veritat". No és la fama ni la imatge que projecta la persona o la institució, sinó que allò que és determinant de veritat és la viva realitat generadora de vida, a la qual s'ha de correspondre la fama i la imatge, altrament la fama i la imatge són mentideres, insubstancials i s'ensorren sense remei. Sant Tomàs d'Aquino deia el mateix però amb més precisió filosòfica: *Operari sequitur esse*: les obres segueixen l'ésser, en són el fruit, però l'important és l'ésser que les produeix, altrament si ens dediquem a decorar les fulles i les branques, ens quedarem sense arbre ni fruits. Doncs sí, aquesta filosofia constitueix un veritable esquelet d'un organisme viu i en creixement com volem que sigui el nostre. No esmercem ni esmerçarem mai les nostres millors energies en campanyes de premsa o de màrqueting, tot i que reconeixem que poden ser útils. No mesurarem l'eficàcia del nostre treball en el bum-bum mediàtic, no utilitzarem tècniques contundents, sovint manllevades de les arts de l'espectacle, per atreure un públic desitjós d'espectacle i frivolitat –*panem et circenses*–, perquè el nostre compromís amb la societat, a la qual volem servir i que ve a visitar la nostra entitat, consisteix principalment a transmetre coneixements i valors humans inherents a aquests coneixements. Pretenem de crear un clima dialogant i amical però des d'un ambient respectuós i silenciós tant com sigui possible; desitgem de fer resplendir la veritat de l'art veritable i afavorir una visió contemplativa i comprensiva del missatge que transmet, és a dir el nostre compromís i el nostre tarannà ens fan partir sempre de l'ésser, d'allò que és substancial, i ens porten a defugir les tramoies, les baluernes, els encenalls, les futilses i tot allò que, volent condimentar l'assumpte, sigui per dolç sigui per picant, acaba desfigurant la realitat de l'art i del seu missatge.

Cada institució cultural, cada museu té i ha de tenir la seva fesomia pròpia. Els fons que exposa el museu són molt im-

portants, crec que són la base, són el material del discurs que vol transmetre, però també és molt important l'entitat que té al darrere, el municipi, la fundació, el bisbat o qui sigui, perquè el discurs museístic tingui coherència no solament intrínseca sinó també circumstancial. Un museu no és mai un meteorit sinó una realitat arrelada en una història i en una manera de viure i de veure aquesta història, i d'aquí ve la filosofia de cada entitat. Però també és molt important l'equip que mou la màquina, que la condueix i que la fa viure. Estic convençut que el secret perquè una entitat cultural com un museu sigui viva i compleixi la seva funció no consisteix a tenir megalò-organigramas que funcionin perfectament, ni pressupostos multimilionaris, ni eficaces campanyes de prospecció del mercat cultural –tot això, si hom ho té, esplèndid!– sinó en una bona adequació entre l'ésser i el fer, entre ésser allò que has d'ésser i el fet que la gent s'adoni que allò que fas, ho fas per ells i que és d'alta qualitat. Un museu gran o un museu petit, si hi ha vida i som conscients del que som, tots som cridats a l'excel·lència.

Σύνδειπνος – Conviva – Convidat

Records mallorquins desvetllats tot llegint *El Propileu*

Josep Bauzà i Pizà
Crític d'art

Llegeixo sempre amb interès la revista *El Propileu*. Fòrum d'informació i de diàleg del Museu de Montserrat, que dirigeix el meu bon amic el P. Josep de C. Laplana. La meua amistat i la de la meua família amb l'Abadia de Montserrat ens ve de lluny, ja que el meu oncle Dom Pau Pizà i Enseñat (Sóller, 1912 - Montserrat, 1992) n'era monjo i ens va infondre a tota la família l'amor per aquesta casa. Tot repassant els dotze números de la revista que guardo a la meua llibreria, des del gener de 2008 al juny de 2013, se m'han anat desvetllant una quantitat de records que voldria compartir amb vosaltres. Són noms d'artistes, de pintors i escultors, de comentaristes, crítics i estudiosos de l'art que han tingut relació i que han influït de manera destacada en el panorama artístic de la nostra Comunitat Balear. Conec i admiro molts d'aquests personatges que són amics o assessors del Museu pels llibres i articles seus que he llegit, però també per les presentacions d'exposicions a les quals he assistit, per les taules rodones que he compartit amb ells i encara pel fet d'haver format part amb ells de jurats de premis culturals i artístics com els de "Ciutat de Mallorca", "Fundació Bartomeu March"

o "Ibizagràfic", entre altres. M'estic referint concretament a J. Corredor-Matheos, Maria Lluïsa Borràs (ja traspassada), Arnau Puig, Daniel Giralt-Miracle, que fou director de la revista *Batik* (1973) i a alguns altres més. Quan llegeixo els seus noms a *El Propileu* no puc menys que sentir una enorme satisfacció.

Us puc assegurar que la lectura pausada d'aquesta publicació ha esdevingut per a mi una font de formació estudiosa i d'informació documentada que m'ha permès de descobrir nous valors, pels articles tan interessants que ens obren horitzons nous i que ens aporten una visió

àmplia i ben sedimentada, tot fent-nos conèixer no solament l'obra, sinó que per mitjà de l'obra ens revelen el pensament i la personalitat dels artistes dels segles XIX, XX i XXI, com veig que habitualment feu vosaltres.

El Museu de Montserrat és absolutament important per l'àmplia col·lecció de pintures, escultures, dibuix i obra gràfica que posseeix i que exhibeix. Jo crec que la quantitat, però sobretot la qualitat d'aquestes obres, el situen entre els més valuosos del nostre país i entre els més senyers de la nostra cultura. Mallorquí de mena com sóc, em resulta enormement plaent de veure al Museu de Montserrat els quadres de Mallorca de Santiago Rusiñol i de Joaquim Mir –hi són els millors d'aquests pintors sobre aquest tema– però també frueixo en veure en aquest museu obres d'altres autors catalans que enriqueixen la nostra illa o que han fet de Mallorca un tema important de la producció artística. M'agrada veure els quadres d'Anglada Camarasa, de Junyer i de Mompou i les escultures de Josep Llimona del qual coneixem obres a Sóller, on va néixer l'oncle, el P. Pau Pizà. Per mi representa un capítol apart el quadre que habitualment es troba penjat al Museu i que és el retrat mig cubista que el pintor mallorquí Juli Ramis va pintar a l'oncle en 1932, abans de fer-se monjo. L'oncle va voler que aquest quadre que estimava tant anés a parar al Museu de Montserrat.

Un altre apartat d'*El Propileu* que llegeixo amb delit és el de les exposicions temporals del Museu de Montserrat, que juguen un paper molt important i sovint complementari a l'exposició permanent. Molts d'aquests artistes el nom dels quals he trobat als llistats de les vostres exposicions han tingut relació amb les galeries i els museus de la nostra Illa de Mallorca. Recordo Joan Hernández Pijuan, Josep Maria Subirachs, Maria Assumpció Raventós, i encara Josep Guinovart, Ràfols

Casamada, Viladecans i bastants més, per no dir res de Joan Miró, gairebé tan mallorquí com català.

Els diversos números d'*El Propileu* em desvetllen els records de la destacada influència de Catalunya en la nostra comunitat illenca i llegint les vostres notícies i els vostres comentaris també hi veig reflectida l'ànima de la nostra cultura mallorquina, com no pot ser menys.

Exposicions a casa

Mirades a la memòria. Francesc Esteve

Espai d'Art Pere Pruna

21 de juny – 3 de novembre

Artur Ramon i Navarro

Antiquari i historiador de l'art

Francesc Esteve (Sabadell, 1932) s'inicia en la fotografia acabada la Guerra Civil, cap al 1943. Copsa els moments socials de la seva ciutat i es fa autoretrats. La seva primera producció i la més intensa s'esdevé entre els anys cinquanta i seixanta; després ha de conjuminar la seva passió per la càmera amb la feina de l'empresa familiar. Esteve, però, mai no ha deixat de fotografiar i de condensar amb el seu ull prodigiós un temps i un país.

Connecto Francesc Esteve i la seva fotografia en blanc i negre dels anys cinquanta i seixanta amb el cinema neorealista que es feia a la Itàlia d'aleshores. Quan miro al MNAC *El nen dels diaris*, fotografia realitzada a Sant Feliu de Guíxols, no deixo de recordar el món d'imatges que en aquell mateix temps ens serviren Visconti o Antonioni. M'agraden especialment les seves sèries *La sisena flota* o *Àngel Tobies*, que dialoguen amb les grans aportacions de l'avantguarda foto-

gràfica del moment i que es conserven al Museu Nacional d'Art de Catalunya. Hi ha molt de Fellini en els seus retrats de nens i en les seves vistes dels mercats, especialment en la

imatge tendra i nostàlgica *El nen del sucre*.

En les imatges que ens serveix Esteve res no és arbitrari ni anecdòtic. Més enllà del costumisme social, el fotògraf cerca la veritat de la vida que hi ha al darrere dels seus personatges, i concentra en

ells multitud de matisos que li aporta la fotografia en blanc i negre: unes imatges que ens arriben amb la qualitat de la plata. La seva obra és un mirall eficaç i senzill del món que ha viscut. No hi ha retòrica barroca, és pura prosa poètica.

Francesc Esteve s'ha guanyat per mèrits propis un lloc en la crònica social fotogràfica del nostre país, ja que a través del seu ull atent ha sabut copsar una època i una ciutat: Sabadell. És, doncs, ben just que el Museu de Montserrat li faci, amb aquesta mostra, el reconeixement que es mereix.

La llum grava l'instant fugisser

Ignasi Fossas
Prior de Montserrat

Voldria fer, només, algunes reflexions a partir del significat de les paraules. De vegades, entretenir-se en l'origen, en l'etimologia dels mots té el seu interès. La paraula fotografia, com vostès ja saben, és un neologisme format per dues paraules gregues: el terme *phos/photós*, que vol dir llum i el terme *graphé/és*, que vol dir escriptura, gravat (amb el verb corresponent, *gráphein*, que vol dir gravar). Podríem dir, d'alguna manera, que la fotografia és el resultat de la llum que grava l'instant fugisser, de la llum que fixa el moment i el moviment, que fixa la postura, fixa l'acció que ja ha passat i que fins i tot ja no hi és quan la contemplem. D'aquí també un altre nom que es dona a les fotografies: una "instantània". Sembla com si la fotografia volgués recordar-nos la nostra caducitat, el pas inexorable del temps; tant més que en el títol d'aquesta l'exposició, *Mirades a la memòria*, es fa referència al passat.

De tota manera, nosaltres no som una juxtaposició d'instantes, no som una suma de moments estàtics, sinó que els éssers humans estem inserits en una dinàmica vital que tendeix, que s'obre a l'eternitat. La gràcia de l'artista consis-

teix a captar aquesta veritable dimensió de la realitat, en tota la seva riquesa. Quan l'artista ho aconsegueix, com és el cas del Sr. Francesc Esteve, la fotografia en fixar l'instant capta el moviment, en la forma capta la història, en l'individu capta la col·lectivitat, en l'ara de cada moment hi reflecteix el passat d'on ve i el futur que hi germina. Per això la fotografia, i més quan és obra d'art, té una força tan evocadora, tan intensa. Aquesta exposició és un exemple clar de com els artefactes mecànics, la tècnica, arriben a captar la vida i a transmetre'n la força. Fins al punt que, tot i ser fotografies en blanc i negre, o potser precisament per això, en ser obres d'art evocuen els múltiples aspectes, les facetes més variades de la nostra vida, en tota la seva dinàmica, en el seu moviment, en la seva tensió, en fi: en tota la seva riquesa, que certament no és pas grisa, no és pas en blanc i negre, sinó –ben al contrari– és plena de color i plena de llum.

Joan Furriols. *El sentit del buit*

Sala d'exposicions temporals Pere Daura,
28 de juny – 10 de novembre

Àlex Mitrani
Crític d'art, comissari de l'exposició

Joan Furriols (Vic, 1937) és una figura singular en el context de l'art contemporani català. Va endinsar-se en l'avantguarda amb gran precocitat i en temps difícils. Molt jove, a la mei-

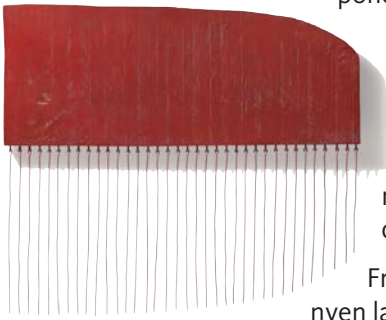
tat dels anys cinquanta, va ser un dels pioners de l'abstracció informalista, i va entrar en contacte amb figures com Tàpies i artistes de vòlua i empena com Tharrats i Vilacasa, o amb Joan Brossa, amb qui va mantenir una amistat fecunda. Va ser un dels impulsors de la moderna revista vigatana *Inquietud*. Però aviat les circumstàncies el van obligar a retirar-se a un segon pla. Alimentat, però, per la soledat i la reflexió, en-

lloc d'apagar-se, va ressorgir de nou al cap d'uns anys amb una obra diferent i personal, interessat primerament per la geometria i després per l'objecte, amb un mateix fonament essencial: la reflexió sobre l'espai.

Furriols parteix sempre d'una reducció deliberada dels seus mitjans materials, que amaga una elaboració molt treballada, refinada i subtil, atenta al detall i cromàticament exquisida. El rigor, l'exigència i la contenció esdevenen un mètode i una ètica. Com a la recerca de la dimensió interior, a les seves peces els forats, les distàncies i els buits dialoguen amb els recipients, amb la densitat del negre i de la matèria. Furriols supera la divisió convencional entre pintura i escultura. Les

seves obres bidimensionals evoquen, paradoxalment gràcies al límit, l'amplitud i l'infinít. Les seves natures mortes no responen a cap categoria tradicional.

Reposen sobre la seva base com una maqueta sobre una taula. Les hem de mirar com un paisatge o com un conjunt de fragments arqueològics que cal desxifrar i reconstruir.

Fragilitat i intimitat acompanyen la iconografia molt personal de Furriols, sovint tràgica, de vegades irònica, que ens convida a fer un parèntesi de meditació. Hi ha jocs i contrastos d'escala que de vegades són monumentals i subtils i, d'altres, còmics. L'estatisme dels objectes abstractes contrasta amb elements figuratius, animals o mitjans de transport que evoquen el moviment. Ens recorden també les natures mortes de Zurbarán, realistes i silencioses, estàtiques i vibrants. L'espai i l'ordre són fonamentals per a Furriols, el lloc on es manifesta la seva reflexió sobre la vida i la finitud, la bellesa i el temps.

Els valors de les coses petites i la força expressiva que poden arribar a tenir

Josep M. Soler
Abat de Montserrat

El sentit del buit. Pot tenir sentit el buit? Sí. Però aleshores ja no és metafísicament "buit".

M'ha cridat l'atenció la presentació que Àlex Mitrani, comisari, fa d'aquesta exposició. Concretament algunes expressions: "El rigor, l'exigència i la contenció esdevenen un

mètode i una ètica"; tot un missatge per a la nostra societat que està a la recerca de raons per a l'esperança. I, encara, les peces i l'autor estan "a la recerca de la dimensió interior". "Fragilitat i intimitat acompanyen la iconografia molt personal de Furriols". És una manifestació de "la seva reflexió sobre la vida i la finitud, la bellesa i el temps".

Veient les mides de la majoria de les obres exposades i el missatge de les quals són portadores, podem constatar els valors de les coses petites i la força expressiva que poden arribar a tenir.

Aquests espais d'exposició del nostre museu tenen precisament aquesta finalitat: fer passar de l'expressió plàstica als valors espirituals, a la percepció metafísica.

I si són expressió de la vivència interior de l'autor, feta de rigor, d'exigència, de contenció des de la consciència de la fragilitat, i portadores de bellesa que inviten a interrogar-se sobre la vida, el temps i el sentit de tot, no sols assoleixen la finalitat d'aquestes sales i d'aquest museu, sinó que escauen plenament de l'àmbit d'un monestir, on els monjos procurarem fer una recerca semblant atrets per Aquell que és la Bellesa en plenitud.

Una obra espiritual, essencial, mínima, però contundent

Antoni Perna
Director del Centre d'Art Tecla Sala

El Centre d'Art Tecla Sala forma part de la Xarxa de Centres d'Art de Catalunya. Crec que allò que ens singularitza és la voluntat i el compromís, amb tota la fe del món, de recuperar o posar en valor figures de l'art català que són essencials. El nostre país no té prou espais ni plataformes que defensin el testimoni dels nostres artistes. I per aquest motiu, felicito

el Museu de Montserrat per aquesta tasca que ens és comuna.

La nostra col·laboració i amistat amb el Museu de Montserrat ve de 2005 i va ser a propòsit d'un altre artista essencial com és Joaquim Chancho, amb una exposició magnífica presentada a Tecla Sala i que després va recalcar a Montserrat.

Jo no coneixia Joan Furriols, però l'estiu de 2007 la historiadora i crítica d'art Rosa Queralt me'n va parlar, i em va mostrar un catàleg de l'exposició de Furriols a Vic, que estava distribuïda per diferents espais de la ciutat. Vaig anar a visitar-la i em va emocionar moltíssim. Són d'aquestes exposicions que et deixen un impacte per sempre. La de Furriols em va semblar una obra espiritual, essencial, mínima, però molt contundent, molt autèntica.

Això s'esdevenia l'any 2007 però els recursos són escassos i fins al 2010 no vam poder realitzar la projectada antològica al nostre centre. Àlex Mitrani va suggerir que Montserrat seria també un lloc escaient per mostrar l'obra de Furriols, i estic molt content que aquesta proposta fructifiqués perquè em sembla que el Museu de Montserrat és una plataforma molt important per donar suport al treball silenciosos i amagat d'un artista com Joan Furriols.

Considerant el tipus d'obra de Joan Furriols, tan espiritual, fins i tot tan tràgica i tan "religiosa", crec que el Museu de Montserrat podria ser un lloc on es quedés una part de l'obra de Furriols quan ell ja no hi sigui perquè la preservés i la donés a conèixer atesos els seus valors artístics i ètics. Per al Centre d'Art Tecla Sala de L'Hospitalet ha estat un plaer aquesta nova col·laboració amb el Museu de Montserrat.

'Vanitas' – Biblioteques. Carles Gabarró

Espai d'Art Pere Pruna, 9 de novembre de 2013 – 16 de febrer de 2014

Àlex Mitrani

Crític d'art i comissari de l'exposició

Carles Gabarró (Barcelona, 1956) és un pintor de trajectòria coherent i intensa. La seva carrera es va iniciar coincidint amb la fase final de l'eufòria pictòrica de la postmodernitat, als anys vuitanta. Però si Gabarró compartí l'alliberament que suposà el retorn a la pintura i a la seva elaboració sensual i impulsiva, en canvi no va escoltar els cants de sirena de l'espectacle i l'egocentrisme que la pervertiren. Des d'uns principis expressionistes, la seva obra ha respost sempre a una recerca de la profunditat, del sentit, a una interrogació on la dimensió pictòrica acompanya l'existencial.

Aquesta exposició està centrada en una selecció d'una íntima sèrie d'obres sobre el tema de la llibreria, que Gabarró va portar a terme entre els mesos d'agost i octubre de 2006, i que fins ara no havia estat exposada. Al nostre entendre, la sèrie emmarca i condensa bona part de les preocupacions i temes del pintor, i ho demostrem vinculant-la a unes peces de joventut, de 1985, i amb tres peces molt recents, per tal de comprovar la continuïtat d'una poètica.

Llibreries

Les llibreries són els mobles on es conserven i classifiquen els llibres, constituint, si el nombre i la qualitat ho permeten, una biblioteca. Es tracta d'un moble relativament modern. A l'edat mitjana, els monjos conservaven els seus escassos i valuosos llibres a l'*armarium*, un nínxol obert dins el mur. L'origen de l'*armarium* és el lloc on antigament es conservaven,

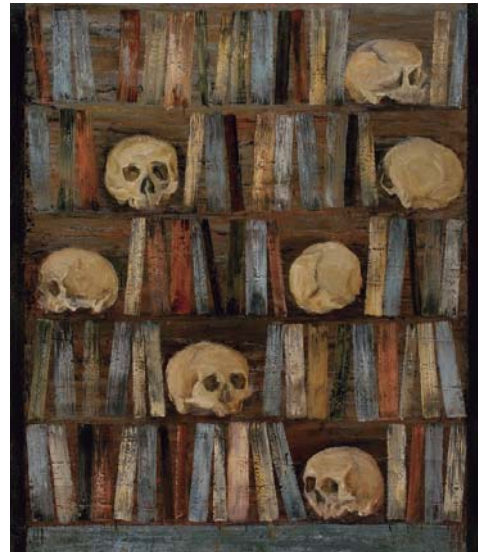
amagades i protegides dins la paret, les armes. Evolució interessant, doncs, el canvi d'ús d'aquest mot! El llibre s'havia de protegir pel seu valor i per la seva influència potencial: el coneixement allibera i dona poder, com les armes. Com diu una dita medieval, "*Clastrum sine armario sicut castrum sine armentario*", "Un monestir sense biblioteca és com un castell sense armes". El famós *armarium* amb els quatre evangelis que apareix al mosaic frontal del Mausoleu de Gal·la Placídia a Ravenna és alhora un cofre i un temple.

Gabarró ja havia pintat piles de llibres, de volums d'aspecte deliberadament docte i antic, a la seva època de joventut. El llibre i la seva presència imponent, volumètrica i potser també hermètica, el fascinava. La vida i la maduresa l'han portat a constituir la seva pròpia biblioteca, que esdevé un territori íntim, gairebé fetitxista. Ell el contempla fascinat per la multiplicació dels lloms, l'efecte de mosaic i l'estructura ortogonal que s'hi produeix. La llibreria estableix una retícula, una bastida que acull el recorregut cultural i les inquietuds d'una vida, tant pels llibres com pels objectes que s'hi dipositen.

Meditacions

I entre els llibres: el crani, la calavera... Vestigi humà i objecte simbòlic vinculat a la meditació, al pensament profund que sorgeix del coneixement de la seva finitud i transitorietat de la vida. El crani acompanya la iconografia tradicional dels pensadors i els eremites. El *Sant Jeroni penitent* de Caravaggio del Museu de Montserrat n'és un dels millors exemples que tenim més a mà. En contraposició a la banalització frívola que en fa la societat de masses actual i assumint amb gust el perill de semblar excessivament tràgic, Gabarró recupera aquest motiu. Respon a una necessitat interior, fins i tot, pot-

ser, a una pulsó inconscient. El crani evoca la mort, però és també un rastre grotesc que ens recorda la vanitat de les nostres vanitats. El fet d'invocar el crani constitueix una manifestació de la necessitat de transcendir la comuna intrascendència de les coses i l'excessiva retòrica que ens envolta. És cridar l'atenció sobre la necessitat d'un retorn a la possibilitat i la dignitat d'un pensar poc complaent però necessari, que no comporta satisfacció immediata, deliberadament tradicional o, més ben dit, allunyat de l'aire dels temps actuals.

Pintura

Finalment, la llibreria no és només un moble ni un símbol. El crani no és només una cita iconogràfica o un símptoma de pessimisme. Com es resol la relació entre la cultura heretada i la meditació associada al pensament solitari? En aquest cas, l'artista troba una solució no discursiva sinó processual: la pintura. Gabarró contempla fascinat la multiplicació dels lloms de llibre, l'efecte de mosaic i l'estructura ortogonal que s'hi produeix. La llibreria estableix una retícula, una composició bàsica. Per això, a les fàbriques que també pinta Gabarró, retrobem el mateix serialisme i la frontalitat de les llibreries a

més de la buidor negra dels ulls dels cranis. La pintura permet establir relacions, analogies i metàfores que no s'expliquen discursivament i resten en una indefinició fecunda. Per la seva elaborada figuració i per l'ambigüitat de la seva contemplació, la pintura ofereix un eficaç mecanisme de reflexió obert i secret alhora. La pintura emergeix, subtilment, al primer pla.

Una invitació a valorar allò que és essencial

Josep M. Soler
Abat de Montserrat

No deixa de ser sorprenent el títol d'aquesta exposició 'Vanitas' - Biblioteques, així com l'obra de Carles Gabarró que s'hi presenta.

En veure el títol, vaig recordar la inscripció que hi ha sobre la porta de la biblioteca d'un monestir de Galícia. Després he vist que Àlex Mitrami la cita en el fulletó de l'exposició: *Claustum*

sine armario sicut castrum sine armentario (Un monestir sense biblioteca és com un castell sense armes). I la vaig contraposar a la que hi ha a l'entrada de la biblioteca del nostre monestir: *Bibliotheca maximum benedictini coenobii ornamentum Antonii Abbatis studio centrum quinquaginta millibus voluminum aucta claustralium ut in veritatis indagine parceretur discursibus munimentum itaque extaret monasticae stabilitatis*. (La biblioteca és el major equipament d'un monestir benedictí. L'afany de l'abat Antoni propicià el seu augment fins a 150.000 volums per tal d'estalviar sortides als monjos en la investigació de la veritat i afavorir així l'estabilitat monàstica).

Això ens parla de la importància dels llibres per a la cultura. Però, el *Vanitas* del títol que associo a les calaveres intercalades sobre els llibres o coronant-los, invita a una reflexió més profunda. La que porta a distingir entre coneixement i saviesa. Tenir una biblioteca només per estètica ja fora el sùmmum de la vanitat, perquè no arribaria ni al valor del coneixement.

El coneixement (la possessió de moltes dades) pot arribar a ser una vanitat si no porta a una autèntica saviesa, que és l'art de saber viure com a persones madures, l'art de saber utilitzar els coneixements en bé de la vida personal i de la dels altres.

I la saviesa autèntica no pot defugir la fragilitat i la realitat mortal de l'ésser humà, la vanitat de tantes coses que no són

essencials. Sant Benet deixa llibres, estudis per ser "sàviament indocte".

L'obra de Carles Gabarró ens invita a reflexionar –al meu entendre– a descobrir la vanitat, la finitud de tantes coses a les quals posem afany i a valorar les essencials, les que ens ajuden a trobar la profunditat de la nostra existència i a encaminar-la bé per trobar sentit a la vida.

No és una cosa que el nostre context social faciliti massa. Però és fonamental per a viure en profunditat, amb una gran riquesa interior, i per relacionar-se amb profunditat –no superficialment– amb els altres. No es tracta de passar els dies sinó de viure.

Sant Jeroni –del qual aquest museu té una representació magistral de Caravaggio– va descobrir la vanitat dels llibres, de quedar-se només amb la informació, amb el coneixement, sense descobrir la veritable saviesa, que ell trobà en la Sagrada Escripura i sobretot en la persona i l'ensenyament de Jesucrist, centre de tota la Bíblia. Explica que, en un somni que tingué, es veié acusat de ser massa ciceronià: *ciceronianus es, non Christianus*.

A l'exposició, hi ha, també, les fàbriques, de vegades pintades amb una composició que recorda la retícula de la biblioteca. Potser aquí la vanitat té diversos rostres: del qui es pensa que aprofitant-se dels treballadors podrà omplir els seus graners (Lc. 12, 13-21) i oblida la mortalitat i l'orientar la vida vers el terme positiu de l'existència. Potser la vanitat dels qui només confien en l'obra de les seves mans.

En tot cas, també, les fàbriques, amb tot el que representen, ens han d'orientar cap a la saviesa veritable, cap a l'art de construir una empresa, unes relacions laboral i econòmiques, una

societat, un País, fonamentats en la justícia i en la solidaritat.

Mediterrani. Joan Barbarà

Sala d'exposicions temporals Pere Daura,
22 de novembre 2013 – 23 de febrer de
2014

Tristan Barbarà

Editor. Comissari de l'exposició

L'any 2009 vaig tenir el gust d'actuar com a comissari de l'exposició, en aquesta mateixa Sala Daura, *Art d'avantguarda i contemporani, obra gràfica de l'Abadia de Montserrat* i quan explicava al meu pare, l'artista Joan Barbarà, el què estàvem fent al Museu de Montserrat ja em va dir com li agradaria de fer una exposició en aquest lloc. Fa uns dies ell va voler assistir a la distribució de la seva obra a l'exposició actual i va quedar sorprès i content de l'espai, de l'emmarcament de l'obra i de tot el muntatge. Després em va dir: "Crec que ja no he de tornar a la inauguració perquè jo ja he treballat, he viscut, he creat i ara us toca a vosaltres d'apreciar el treball i de

valorar-ho". Efectivament, el qui acaba l'obra és el visitant que s'enriqueix amb la contemplació de la seva bellesa. El pare, als seus vuitanta-sis anys, ja està treballant en un altre projecte.

Joan Barbarà no és ni ha estat mai una persona popular, perquè és un home de taller, un gran treballador que ha maldat tota la vida per plasmar en la seva obra els seus coneixements i la seva sensibilitat. Ha assolit nivells professionals altíssims i reconeguts mundialment. Només diré que està representat a setze institucions internacionals i que la bibliografia que parla d'ell és immensa i en totes les llengües, algunes d'elles desconegudes per mi. Així d'universal és Joan Barbarà.

L'exposició *Mediterrani* no l'he estructurada com una retrospectiva antològica sinó com una "exposició d'exposicions" que té el *Mare Nostrum*, la seva geografia, la seva cultura, la seva idiosincràsia com a comú denominador. Inclou pintura dels anys 60 i 70 i alguna del 2008 com a prova del camí que

ha recorregut l'artista. Hem volgut començar l'exposició amb la seva pintura a l'oli, una faceta de l'autor gairebé desconeguda fins ara. No és apropiat d'escatir una dicotomia entre pintura i gravat, perquè tot és art, i ultra la diferència de tècniques allò que és essencial és la personalitat de l'artista que es plasma en la seva obra. Joan Barbarà va haver de deixar la pintura de cavallet per atendre les demandes i les urgències del seu taller de calcografia, cada vegada més famós i més sol·licitat per grans artistes de talla internacional. Tanmateix l'obra gravada de Barbarà és molt diferent de la dels artistes famosos que recorrien a ell. Té una altra identitat i una força que li ve per uns altres camins.

La sèrie *Eivissa* amb què comença la mostra de gravats va ser iniciada el 1948 i l'artista no la va acabar fins al 2008; curiosament les estampes antigues de la sèrie i les més actuals encaixen perfectament, perquè en les antigues hi havia modernitat i en les modernes podem veure el mateix concepte i sensibili-

tat que a les antigues però amb la natural evolució. Una altra sèrie important són les dotze estampes del llibre *Empúries, inici d'un retorn* fet després d'un viatge pel Mediterrani amb l'hel·lenista i escriptor Alexis Eudald Solà el 1991, que després es va prolongar en un seguit de gravats de gran format, alguns dels quals podem veure en aquesta exposició. Una altra sèrie que aquí assoleix una importància cabdal és *El Garraf* consistent en cinc aiguaforts de gran format, acolorits després de l'estampació amb guaix i esprai, talment que cada peça esdevé exemplar únic. L'artista n'ha fet un estudi esplèndid de la variació del mateix paisatge des de l'alba fins al capvespre.

Considero també molt important la suite *Negre sobre negre*, de 1995, de cinc aiguaforts amb reserves i collage, que ha estat exposada en mig món. Ens caldria esmentar encara les natures mortes, les arquitectures mediterrànies i altres peces emblemàtiques com la dedicada al Gran Teatre del Liceu després de l'incendi de 1994, que visità acompanyat de Pere Busquets i de la seva amiga Montserrat Caballé. La visió de la catàstrofe el va impressionar vivament i en va fer un gravat.

Val a dir que aquesta exposició de Montserrat significa el punt de partença d'un llarg itinerari d'exposicions, diferents a cada lloc, però amb un fons idèntic, que al museu de l'Abadia trobem molt potentat, puix que l'espai expositiu és esplèndid. Tenim previst de portar aquesta exposició al Musée Goya de Castres i a l'espai dedicat al dibuix i al gravat a la National Gallery de Londres i tenim encara més portes obertes d'institucions que estan interessades a exposar les obres que podem veure en aquesta mostra, que segons la meua opinió, acostumat com estic a exposar l'obra del meu pare, ha resultat esplèndida i plenament satisfactòria per a l'artista i per a tots.

Del mediterranisme de Joan Barbarà

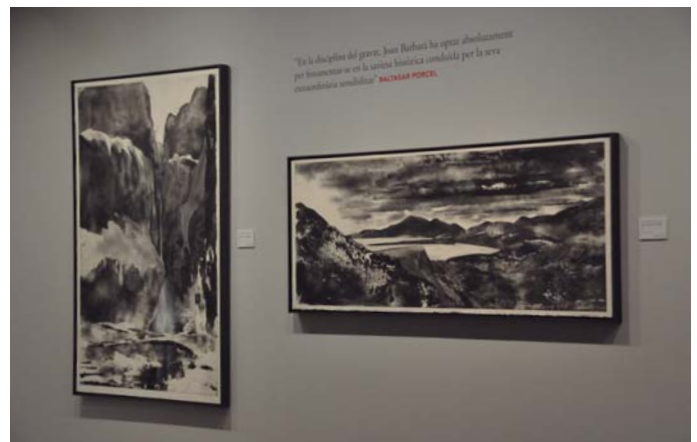
Francesc Miralles
Historiador de l'art

Ara, quan l'uropeisme passa pel moment més profund d'incertesa a nivell teòric, social i estructural, és més oportú que mai parlar de mediterranisme. Oportú no sé si per il·lusió futura o per nostàlgia històrica.

Aquí a Catalunya, entre nosaltres, a inicis del segle XX, va néixer un mediterranisme empès per la política i teoritzat per la intel·lectualitat del moment. La literatura traspuava mediterranisme; la pintura i escultura revivien classicismes, tot tenia flaire d'essències d'algues a la platja.

Més tard vingueren temps tèrbols, però arreu quedà un substrat intens d'atzavares, veles romanes i llegendes de l'Olimp.

Aquí és on va començar a sentir Joan Barbarà: rodejat de noucentistes, es va amagar de l'afany de perfecció manual, de les odes i poemes de rapsodes i de la llum que plateja les oliveres i verdeja els pins. La llarga estada a París, amb una beca del Cercle Maillol de l'Institut Francès de Barcelona, li va significar aprendre tots els secrets de la calcografia i reafirmar-se a rebutjar les boires nòrdiques, tot enyorant la cadència dels vents blaus i de les llunes esquinçades.

Després s'anirà conformant el Joan Barbarà cada vegada més arrelat a la terra, unes vegades des dels fets existencials, en altres ocasions fruit de la intensa reflexió cultural. En Joan Barbarà el mediterranisme es nodreix d'una vessant intel·lectual alhora que d'una vessant vital. Podem recordar ara aquell llegendari viatge del 1991 que ell i l'hel·lenista Alexis Eudald Solà van emprendre vers Grècia: *Empúries, un viatge de retorn*, que es concretà en una treballada edició de bibliòfil l'any següent. Alexis E. Solà embolcalla llegendes, cants de mar, geografia d'illes assolellades i esquerpes; Joan Barbarà precisa amb traços subtils, els illots, els emparrats, les restes arquitectòniques d'antigues grandeses.

L'any 1998 emprengueren un viatge semblant. Però en la llarga sèrie de grans gravats que van sorgir d'aquest vell i nou

itinerari sembla que la història –els monuments, les restes de la petjada dels herois– es debilita i que agafa major protagonisme la natura, les dolces carenes de les muntanyes de la nostra geografia, les suaus gradacions de la llum solar sobre la mar i els núvols. La vida s'imposa a la història, sense oblidar-la ni menystenir-la. Per aquest motiu reneixen els bodegons, s'intensifiquen les natures mortes amb gerres, copes de vi, safates amb fruites, grans fruiters, una taula parada, finestres amb les persianes abaixades, en contrallum; tot un festí vivencial, un esclat de vida, de la vida viscuda amb fruïció, és a dir, mediterràniament.

Joan Barbarà és un exemple de l'apassionada confluència de la història i la vida.

Els valors de la Mediterrània de Joan Barbarà

Josep M. Soler
Abat de Montserrat

Dintre del dinamisme del nostre museu, ens felicitem per aquesta exposició de l'obra de Joan Barbarà, un dels gravadors més importants d'Europa i que ha col·laborat amb molts

artistes de primera fila. Entre les seves amistats em plau recordar Alexis Eudald Solà, col·leccionista i bon amic de Montserrat, traspasat el 2001. Amb ell, Joan Barbarà va fer un viatge per la Mediterrània i amb ell realitzà el llibre *Empúries, inici d'un retorn*.

Precisament el títol de la mostra és *Mediterrani*. Expressa la centralitat que el món clàssic grec i romà té per a Barbarà, sobretot el grec. A més del seu tarannà personal, sensible i molt fi, el Mediterrani –aquest mar tan nostre– li ha permès de fer una creació artística d'una estètica rica i delicada que expressa la dimensió transcendent de l'ésser humà.

Grècia i Roma són una part molt important de les nostres arrels; són el bressol de la cultura occidental, amarada de claredat, de llum, de vitalisme, de goig de viure, però sempre entre la senzillesa, la simplicitat, d'una banda, i l'afany de grandesa

dels edificis clàssics més emblemàtics, com el Partenó d'Atenes. Joan Barbarà ho ha sabut plasmar en els seus gravats.

He parlat de la Grècia i de la Roma clàssiques, però les nostres arrels mediterrànies tenen un altre element: el cristianisme, que no destrueix la realitat clàssica de la Mediterrània sinó que l'eixampla amb nous horitzons sense treure-li diafanitat ni bellesa.

L'obra de Joan Barbarà aquí exposada ens invita a redescobrir els valors de la Mediterrània: la reflexió seriosa, el dret i la justícia, l'ètica humana, la cultura, el diàleg, l'intercanvi, l'entesa.

No hem d'oblidar que les ribes del sud del nostre Mediterrani, que a l'època clàssica compartien una mateixa realitat cultural i política, i fins religiosa, amb les del nord, ara en tenen unes altres, com també les ribes de l'est del nostre mar. Aquesta diferència moltes vegades ha estat motiu de confrontació i de violència. Però l'esperit mediterrani ens ha de portar a la comunicació, a mirar-nos els ulls sota la diafanitat del cel blau i de la mar encalmada, a trobar camins de comprensió i de cooperació.

Ambaixades i ambaixadors Francisco Durrio (1868 – 1940). Sobre las huellas de Gauguin

*Museo de Bellas Artes de Bilbao, 3 de juny - 15 de setembre de 2013.
Comissari: Javier González de Durana.*

Paco Durrio era un artista basc de mena, conegut i estimat pels artistes catalans amb els quals es va relacionar sobretot durant les seves llargues estades a Montmartre i a París en l'últim decenni del segle XIX i els primers anys del XX. El nostre amic Javier Viar, director del Bilboko Arte Ederren Mo-

seoa, va demanar al Museu de Montserrat el quadre de Ru-siñol *Café de Montmartre* (1890) per a l'exposició de Francisco Durrio, ja que l'objecte principal de l'exposició bilbaïna consisteix a presentar el context en què l'artista basc es movia a París i més concretament la seva relació directa amb Paul Gauguin. Amb aquest motiu ha estat editat un bon catàleg.

Japonisme. La fascinació per l'art japonès

*CaixaFòrum, Barcelona, 14 de juny - 15 de setembre de 2013.
Comissari: Ricard Bru i Turull.*

Els qui estimem l'art català del segle XIX trobem de gran interès tot allò que posa en relleu la influència del japonisme a casa nostra. Tenint en compte que Japó va restar hermèticament tancat a Occident fins al 1856, en els anys 60 ja detectem entre els artistes catalans un interès molt accentuat envers l'art japonès que els arriba per mitjà de París. En els anys 70 i 80 ja existeixen a Barcelona exposicions i col·leccions específiques d'art japonès, en el qual podem trobar molts punts de contacte amb el que serà el nostre Modernisme. L'exposició de CaixaFòrum tenia per finalitat presentar aquesta incidència de l'art japonès a Catalunya en els anys immediatament anteriors i posteriors al Modernisme. L'Abadia de Montserrat té un fons de setze estampes japoneses dels segles XVIII i XIX, estudiades pel P. Fernando Garcia

Gutiérrez, col·laborador de l'exposició de CaixaFòrum, del qual va ser seleccionada l'estampa *El pont sobre el riu Yoshida* (1855), d'Ando Hiroshige. El catàleg ben documentat i bellament editat és una imprescindible font de consulta.

Darío de Regoyos (1857 – 1913). La aventura impresionista

Museo de Bellas Artes de Bilbao, 7 d'octubre de 2013 - 21 de gener de 2014. Comissari: Juan San Nicolás.

Aquest any s'ha escaigut el centenari de la mort de Darío de Regoyos, esdevinguda a Barcelona el 29 d'octubre, i el Bilboko Arte Ederren Moseoa li fa l'escaient exposició antològica d'homenatge. Va encomanar-ne el comissariat al Sr. Juan San Nicolás, un acreditat especialista de Regoyos amb el qual el Museu de Montserrat ha tingut una relació professional i amistosa des de fa molts anys. Com calia esperar, ens va demanar el millor quadre de Regoyos que tenim, *Els pollets* (1912), i tot i que ja l'havíem inclòs en el llistat de la nostra

pròxima exposició a la Vall d'Aosta, ens va semblar oportú no defraudar l'expectativa del Sr. San Nicolás i del poble basc que estima especialment l'obra de Regoyos. El nostre quadre serveix de colofó de l'exposició i del preciós catàleg que ha editat el nostre amic Javier Viar.

Carlo Saraceni (1570-1620)

Palazzo Venezia (Roma), 28 de novembre de 2013 – 2 de març de 2014. Comissàries: Maria Giulia Aurigemma i Rosella Vodret.

La Soprintendenza del Patrimonio Artistico del Ministeri de Béns Culturals d'Itàlia en constatar l'entusiasme que van suscitar les activitats del IV centenari de la mort de Caravaggio el 2010, va programar una sèrie d'exposicions monogràfiques d'artistes relacionats amb el mestre llobard, la primera de les quals havia de ser la de Carlo Saraceni, programada en

principi per a la primavera i estiu de 2012. Els imponderables han fet que l'exposició s'anés retardant i finalment es realitzarà en una data pròxima, quan aquest número d'*El Propileu* es trobi en premsa. El quadre que hi presta el Museu de Montserrat és una versió de la gran *pala d'altare Mort de la Mare de Déu* per a l'església romana de Santa Maria della Scala, en escala reduïda (138 x 86 cm), feta a la *bottega* del mestre amb vistes a la devoció domèstica. Té molt interès perquè implica no poques variacions en relació a l'obra prototípica.

El MDM restaura

Montse Marín
Conservadora del MDM

Entrenament d'armes d'un templar, del segle XIII

Aquesta restauració tan delicada ha estat a càrrec de Montserrat Puchades, de Montart Restorer. Es tracta d'un fresc del s. XIII que en els primers anys cinquanta va ser arrencat i tras-

passat a un suport mòbil de fusta estucada amb niu d'abella de fusta de pi per evitar els moviments del suport. Des d'aleshores no havia experimentat cap intervenció ni de conservació ni de restauració; per aquest motiu l'obra presentava un estat bastant deficient, amb molta brutícia al revers, forats

de corc i un notable bombament a la zona central. La part de les figures és fresc original, però també hi ha una part notable d'estuc. La policromia presentava forts aixecaments, pèrdues i clivelles que han estat consolidades amb adhesiu plàstic i reintegrades amb aquarel·la. La restauradora va advertir-nos de la fragilitat natural d'aquesta obra que demanarà sempre un tractament singular.

Madona orant, de Sassoferrato

La principal dificultat que presentava aquest quadre de Sassoferrato era l'efecte d'haver estat retallat per la part central amb la finalitat d'enquibir-lo en un marc més petit. Amb tot, el quadre va arribar sencer a Montserrat, el 1916, amb la part retallada unida a la resta de l'obra, tot i que precàriament puix que ofería l'aspecte com d'una finestra. L'avinentsa de la propera exposició a Forte di Bard ha estat l'ocasió de procedir a una acurada restauració a càrrec de Montserrat Puchades de Montart Restorer.

El bastidor antic havia marcat molt la capa pictòrica i una part del reentelat s'havia aixecat i perdut en alguns fragments. Pre-

sentava també esquerdes en alguns punts i una pèrdua bastant notable situada entre les mans de la Madona. El tractament ha començat amb la neteja en sec del bastidor, del paper de l'emmarcat i de tot el revers de la tela. Tot seguit va procedir a la feina més delicada, la de fixar i aplanar els aixecaments, reparar les

esquerdes, consolidar les parts de policromia poc segura, neteja de tota la superfície pictòrica, amb el degut estucat per a reintegrar les llacunes.

Retrat de Ramon Tusquets, de Ramon Martí Alsina

Abans de procedir al préstec d'aquesta obra per anar a Forte di Bard l'hem fet passar per mans de la restauradora Gisela Bosom, perquè posés el quadre a punt puix que presentava deficiències, i ens agrada de quedar bé a tot arreu. La tela presentava ondulacions i ha calgut de tensar-la i consolidar

la policromia que presentava clivelles en sentit vertical segurament provocades per l'ondulació del suport. El quadre per ell mateix ja és fosc, però el vernís oxidat i envellit a penes permetia la lectura en

moltes zones. Ha calgut posar esmena a aquestes deficiències i hem aprofitat l'ocasió per sanejar el bastidor i reparar petits defectes.

Juliet, de Francisco Pradilla

De sempre aquesta obra ha presentat problemes, no solament d'atribució sinó també de conservació. Va arribar a Montserrat com a obra de Martí Alsina, però tot i ser una pintura magnífica va suscitar sospites d'autenticitat. A *El Propileu-9* Juan Bejarano va establir-ne l'autor i el títol de veritat.

Quan surtin els quadres seleccionats per a l'exposició de Forte di Bard, aquest és un dels principals que han d'abandonar el dipòsit de reserva per a ocupar un lloc important a l'exposició permanent del MDM, per aquest motiu ha calgut restaurar-lo puix que presentava nombrosos aixecaments i pèrdues de policromia que sortosament no afectaven la part important de la figura. Gisela Bosom s'ocupa d'aquesta operació que ha comportat un treball de molta responsabilitat, perquè ha calgut eliminar el reentelat antic que era la causa dels aixecaments de la policromia. Tot i que l'operació ha estat molt delicada ha estat duta a terme al taller de restauració del MDM que poc a poc va tenint tots els mitjans necessaris per a intervencions de més importància.

Claustre de la Catedral de Barcelona, de Francesc Torrecassana

La donant d'aquest quadre de Torrecassana ja ens va advertir que l'obra es trobava en molt mal estat i que preferia que la féssim restaurar nosaltres a compte seu. Efectivament el quadre estava deformat i presentava molta brutícia superficial, multitud de ratllades, pèrdues de policromia i un estrip lateral.

La restauradora Montserrat Puchades, de Montart Restorer, ha procedit a fer-hi una neteja en sec a fons del dret i del revers de la tela i també del bastidor afectat de xilòfags. Ha calgut eliminar un pedaç antic que deformava la tela, aplanar els estrips i repa-

rar-los aplicant-hi fibres de poliamida adherides. Han tensat l'obra per fer-hi intervencions puntuals de neteja, com extreure amb bisturí els nombrosos excrements de mosca, estucar i reintegrar el cromatisme perdut de tipus il·lusionista i un envernissat final setinat.

La dama de l'ombrel·la, de John Singer Sargent

Abans de procedir a la inclusió d'aquesta aquarel·la tan significativa a l'exposició que preparem per a Forte di Bard, vam fer el preceptiu informe de conservació i ens vam adonar que hi havia un clivellat perillós amb algun desprendiment de massa pictòrica, que afectava les zones que el pintor va voler

reforçar amb guaix. L'obra no havia estat restaurada anteriorment i també presentava ondulacions en el suport i tensions provocades per una cinta adhesiva del revers. Les restauradores d'Estudi B2 han posat remei a aquestes deficiències, han retirat la cinta adhesiva a toc de bisturí i han muntat de bell nou l'aquarel·la sobre cartó de conservació, tot fixant-la amb xarneres de paper japonès.

Platja de Pequín, d'Isidre Nonell

En el curs d'una inspecció ordinària sobre l'estat de conservació de les obres del museu, vam advertir que el quadre de Nonell *Platja de Pequín* presentava uns desprendiments nous de pintura. No és gens estrany puix que aquesta obra, igual que la dels *Pobres esperant la sopa* del mateix autor, estan fetes amb molta pasta i demanen una cura especial. Vam avisar la Montserrat Puchades de Montart Restorer perquè ja

tocava fer un repàs de conservació i neteja en aquesta obra, tant en el suport com en la policromia. Ha calgut tornar a tensar la tela que tenia punts de deformació precisament en aquells llocs on havíem detectat els desprendiments de policromia que ha estat degudament reintegrada.

Quart curs d'estiu del MDM

Museu i escola: educar en l'art

Raül Maigí
Auxiliar de direcció del MDM

Un any més -i ja en portem quatre de consecutius-, al Museu de Montserrat vam celebrar, els dies 8, 9 i 10 de juliol, el curs d'estiu, que aquest cop vam dedicar als vincles entre museu i escola i a l'educació en l'art. La cinquantena de participants que hi van assistir van poder gaudir de tres dies de debat in-

tens i van poder compartir experiències molt interessants per mirar d'aplicar als seus llocs de treball, tant als centres educatius com als museus o les empreses culturals. Les seves valoracions van ser molt positives, per això n'estem contents, i perquè aplegar cinquanta persones en un curs així durant tres dies en el context actual ho considerem tot un èxit.

Algunes de les conclusions recollides en aquest quart curs del MDM apunten a la necessitat de millorar la comunicació entre els museus i les escoles o instituts amb més treball conjunt; a preparar els materials i les activitats encara més ajustats per als diferents tipus de públic; i a seguir potenciant la presència física als museus per valorar l'experiència única de la contemplació en directe de l'obra d'art. Van ser moltes les reflexions i idees interessants que hem d'intentar aplicar a la feina de cada dia.

Després de l'habitual salutació del director del museu, Josep de C. Laplana, va obrir la primera jornada la professora de la Universitat de Barcelona Teresa-M. Sala, amb una interessantíssima reflexió sobre l'art de mirar i d'ensenyar a mirar l'art. Volíem situar-nos en un primer estadi per sensibilitzar-nos com a educadors, però també com a receptors, per poder

fruir al màxim de l'experiència estètica i dels valors de l'expressió artística. Tot seguit, Joan Santacana i Tània Martínez, també de la UB, van plantejar els reptes actuals de la didàctica als museus. Entre altres coses, van fer un repàs interessant d'aplicacions en noves tecnologies.

Les dues tardes del curs les vam dedicar a veure casos pràctics de com els museus es comuniquen amb el seu públic infantil i juvenil. Emma González, responsable de l'àrea pedagògica del Museu Egipci de Barcelona, va convidar a trencar els tòpics sobre l'arqueologia de l'antic Egipte i va mostrar diversos exemples d'activitats del centre amb els grups escolars. Montse Mur, directora de l'àrea d'atenció al visitant de Montserrat i responsable del projecte *Escoles a Montserrat*, va ser l'encarregada de presentar el treball del MDM en aquest camp. Els participants van participar *in situ* en l'activitat *Aprendre a mirar un quadre* a les mateixes sales del museu.

El dia central de les jornades va ser intens quant a contingut. Roser Juanola, de la Universitat de Girona, va glossar l'estat actual de l'educació de les arts visuals a l'escola. Tot seguit, Núria Serrat, professora del Màster en Gestió del Patri-

moni Cultural de la UB, va oferir una classe ben dinàmica i entretinguda posant l'accent en els nexes educatius entre escola i museu que cal reforçar i millorar.

En l'apartat més pràctic d'aquesta segona jornada va ser especialment il·lustratiu poder conèixer, amb Roser Sanjuan, les accions que des del centre d'art contemporani La Panera de Lleida es fan envers el públic adolescent, que té unes característiques diferents de l'infantil. A la tarda, Tonina Cerdà va seguir el fil de l'art més actual com a responsable de programes educatius del Macba. I, finalment, vam poder veure exemples d'activitats amb patrimoni arqueològic gràcies a la intervenció de Pilar Sada, responsable de l'àrea de difusió, educació i exposicions del Museu Nacional Arqueològic de Tarragona.

El camp de les aplicacions digitals mereix diversos cursos en exclusiva però, en tot cas, vam voler dedicar una sessió a veure diferents projectes digitals educatius. Vam comptar amb la presència d'una especialista d'aquest àmbit, Conxa Rodà, cap d'estratègia i innovació del MNAC. I el darrer cas pràctic va ser *El misterio de las miradas del Thyssen*, a càrrec de Claudia Kelly, directora de l'agència de comunicació La Guerrilla.

El curs es va cloure, com és tradicional, amb una taula rodona en què van prendre part veus representatives de diferents àmbits com la pròpia Claudia Kelly; Carme Comas, del Museu Episcopal de Vic; Josep Morral, artista i professor de secundària; Rosa M. Malet, directora de la Fundació Miró; i Rosa Creixell, professora de la UB. Les seves aportacions van ser enriquides amb la participació dels assistents, que a la tarda van poder completar l'experiència d'aquests dies amb una visita guiada i en profunditat al Museu de Montserrat.

Moltes gràcies a tots i totes, esperem retrobar-nos l'any que ve!

Obsequium amicitiae al Dr. Francesc Fontbona

El Dr. Francesc Fontbona de Vallescar pertany al Consell d'Assessors del MDM des que va ser fundat per l'Abat Cassià el 1983 i ha estat una de les personalitats més consultades i amb més impacte a les tasques de la nostra entitat. Per aquest motiu, i recollint la iniciativa d'altres assessors més joves, el Museu de Montserrat va reunir el ple del Consell i alguns altres notables amics per fer una sessió, diguem-ne acadèmica d'homenatge al Dr. Fontbona amb motiu de la seva jubilació com a director de la Unitat Gràfica de la Biblioteca de Catalunya.

L'acte tingué lloc al saló "El Venerable" de l'Hostal Cisneros de Montserrat el propassat 8 de novembre en el marc d'una xocolatada amb micròfon obert en la qual tothom –érem una quarantena– va tenir l'oportunitat d'exposar opinions, valoracions i records relacionats amb el Dr. Fontbona. Com a record d'aquest acte el MDM va oferir a l'homenatjat un llibre de bibliòfil dissenyat i imprès per Victor Oliva que contenia vint-i-sis textos dels membres del Consell.

Diccionari Fontbona

Josep Bracons

De la Reial Acadèmia de Belles Arts Sant Jordi

En Francesc Fontbona s'ha jubilat com a director de la Unitat Gràfica de la Biblioteca de Catalunya però no pas com a historiador de l'art. El propassat dia 8 de novembre, el Consell d'Assessors del Museu de Montserrat li va dedicar un acte íntim d'homenatge i em va encomanar de pronunciar el discurs d'encomi que he estructurat en forma de diccionari de temes i arguments que resumeixen, amb breuetat lacònica, la llarga trajectòria del Dr. Fontbona.

Acadèmia. Francesc Fontbona va ingressar a la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi el 1989. El seu discurs d'ingrés es titulava *Elogi de l'Acadèmia*, una entitat que aleshores molts donaven per morta o gairebé. Fontbona va tenir un paper important en la nova ordenació del seu Museu, és l'autor, junt amb Victòria Durà, del seu voluminós catàleg de pintura (1999) i ha contribuït a la renovació de l'Acadèmia amb llançant propostes interessants i afavorint la incorporació de saba nova. Fontbona també és membre de l'Institut d'Estudis Catalans des de 1992 i enguany acaba de

llançar en línia un projecte concebut per ell i codirigit amb Bonaventura Bassegoda: el DHAC, Diccionari d'historiadors de l'art català, un exemple més dels projectes ambiciosos que agraden tant a Fontbona, perquè responen a una lògica constructiva, de servei a la societat i no pas als capricis ni als interessos del mercat editorial.

Anglada Camarasa. Francesc Fontbona i Francesc Miralles són amics i han col·laborat assíduament durant molts anys. Els estudis sobre Anglada Camarasa en són probablement el principal exponent. Anglada Camarasa havia de ser el tema de la tesi doctoral de Fontbona, però no va poder ser. Tanma-

teix Fontbona i Miralles han persistit conjuntament en l'estudi d'Anglada Camarasa de tal manera que són els autors de la principal monografia (Polígrafa, 1981) i comissaris de nombroses exposicions d'aquest autor, una d'elles, el 2002, al Museu de Montserrat.

Artigrafia. Em ve de gust recuperar aquesta paraula que es van inventar els components de l'equip TMGFD per incloure sota un mateix mot la història, la crítica i l'escriptura sobre art. Sí, Francesc Fontbona és un artígraf, perquè –a més de recuperar-nos el passat amb erudició i coneixements “de primera mà”– viu en contacte amb la realitat artística, coneix els artistes, el món de les galeries i els antiquaris i té criteri propi. És dels pocs que s'atreveix a manifestar obertament el seu escepticisme davant la magnificació de l'obra de Tàpies. És crític amb les polítiques culturals banalitzadores i centrades en allò efímer o en iniciatives institucionals que dupliquen les tasques d'institucions “de tota la vida”. Defensa el valor de l'art com a gran exponent de la cultura catalana davant de la tendència a posar-hi al davant la creació literària i, si cal, alça la veu per denunciar disbarats. Fontbona ha escrit textos i llibres que aporten claus per a una comprensió àmplia del panorama de l'art català contemporani, més enllà

dels relats que es centren en les aportacions més innovadores o experimentals i ignoren la resta.

Biblioteca de Catalunya. El 1978 Fontbona va guanyar unes oposicions que va preparar aquí mateix, a Montserrat, i va començar a treballar a la Biblioteca de Catalunya com a conservador de la secció de gravats, dibuixos i mapes, que posteriorment es va englobar dins de la unitat gràfica que ell ha dirigit des del 1995. Aquesta ha estat la seva feina principal, però si no el coneguéssim gaire ens costaria d'endevinar-ho, ja que des de la Biblioteca de Catalunya sense descurar les seves responsabilitats va exercir com un catedràtic *de facto*, que investigava, promovia recerques i orientava investigadors.

Fontbona. O sigui, el seu pare, Francesc Fontbona i Vázquez i un oncle d'aquest, l'escultor Emili Fontbona i Ventosa. Tanmateix no voldria deixar d'esmentar els Fontbona i Bagaria, els seus fills: Marc, autor d'un llibre on estudia la història del joc a Espanya, i Eduard, que s'ha donat a conèixer com a músic, pianista i compositor. Coincidint pràcticament amb la seva jubilació a la Biblioteca de Catalunya, les Publicacions de l'Abadia de Montserrat treien el llibre *Temps de Guerra*, que conté les memòries del seu pare durant els anys convulsos de la guerra civil. D'una altra banda, gosaria dir que l'escultor postmodernista Emili Fontbona deu molt a l'historiador de l'art Francesc Fontbona, que l'ha estudiat a fons i en certa forma l'ha recuperat de l'oblit.

Gran Enciclopèdia Catalana. Fontbona va formar part durant deu anys (1968-1978) de l'equip de redactors de la *Gran Enciclopèdia Catalana*. Fou la seva primera feina. A partir del volum quart ja hi figura com a responsable de la secció d'art i a través dels seus articles i dels molts que va encarregar (repartint joc, com sempre ha fet), hi va incorporar molt conei-

xement nou. És bo de saber que tota la incidència del pintor Pere Daura al Museu de Montserrat té per fonament l'article que Fontbona va escriure a l'Enciclopèdia sobre aquest pintor, fins aleshores ignorat.

Gravat. Normalment, la gent relaciona Francesc Fontbona amb l'estudi de l'art dels segles XIX i XX i molt especialment amb el Modernisme, però penso que cal destacar, i molt, les seves aportacions a un terreny que, quan ell s'hi va posa, era pràcticament verge: la història del gravat, la litografia i les arts gràfiques. Això és conseqüència directa del seu treball a la Biblioteca de Catalunya, de la seva tesi doctoral (1987) que podem comprovar al llarg i documentat capítol dedicat a la il·lustració gràfica dins del volum 32 de la *Summa Artis*, i en molts altres treballs fets o guiats per ell.

Gudiol. Al començament de tot, quan encara estudiava (1962-1967), Fontbona va ser col·laborador de l'Institut Amatller d'Art Hispànic prop de Josep Gudiol. Ara n'és el president del patronat, o sigui, la persona que garanteix i representa la continuïtat d'aquell projecte. Fontbona ha dit que es va adonar que això de la història de l'art era per a ell treballant allà amb Josep Gudiol.

Modernisme. Fontbona ha contribuït decisivament al desvetllament actual dels estudis sobre el Modernisme i ha refrescat la mirada sobre l'art català del segle XIX –que era molt poc conegut. Entre la visió de conjunt que va elaborar per a la *Història de l'art català* (Edicions 62, 1985) i l'enciclopèdia *El Modernisme* en cinc volums, que va dirigir i publicar entre 2003 i 2004, el coneixement i la percepció crítica d'aquest període essencial ha crescut i ha canviat de forma significativa, talment que s'ha acabat imposant una idea que Fontbona va defensar nítidament des del començament: que més que no pas un estil, el modernisme engloba tota una època, complexa i diversa, en la qual conviuen posicionaments artístics ben diferents entre ells.

Patrimoni. De moltes maneres Francesc Fontbona ha vetllat pel patrimoni artístic del nostre país i ha contribuït a engrandir-lo. Ha fet créixer el patrimoni de la Biblioteca de Catalunya. Sistemàticament ha denunciat atemptats i disbarats, ha cridat l'atenció a qui calia sobre peces que es posaven a la venda o podien ser adquirides pels nostres museus i institucions, crides que lamentablement no sempre han estat ateses. Fontbona és de la Junta de Qualificació, Valoració i Exportació de Béns del Patrimoni Cultural de Catalunya i també de la Junta de Museus. Potser ja és hora de dir que Fontbona no és un acadèmic encastellat en el seu món intel·lectual, sinó una persona directament connectada amb la realitat viva del patrimoni i del món de l'art del nostre país.

Postmodernisme. La primera de les grans aportacions bibliogràfiques de Francesc Fontbona fou aquell llibre, *La crisi del Modernisme artístic* (1975) on estudiava les diferències entre les dues generacions de modernistes de manera molt més contundent que no ho havia fet Cirici. Fontbona subratllava l'originalitat i capacitat d'invenció d'un Mir o d'un Nonell, molt superior a la de Casas, Rusiñol i companyia. D'aquesta manera feia bascular la valoració i la transcendència del Modernisme vers aquesta segona generació, d'on sortiria el Picasso que acaba triomfant a tot el món o l'Anglada Camarasa que triomfa a mig món, com també molts d'altres que per circumstàncies diverses es van quedar a mig camí i que també han estat objecte d'estudi per part de Fontbona, com ara Marià Pidelaserra, Carles Mani o el ja esmentat Emili Fontbona. El seu mètode de treball consisteix a valorar la riquesa i diversitat de cada moment, amb tots els

seus detalls i matisos, en comptes de focalitzar-se en els grans noms.

Serra d'Or. Fou en aquestes planes que va publicar el seu primer article, l'any 1972. Després va venir el Premi de la Crítica Serra d'Or pel seu llibre *La crisi del Modernisme artístic* (1977) i molts més articles comentant temes d'actualitat o fent tocs d'atenció sobre personatges poc coneguts o oblidats. Sense sortir de Montserrat, el 1983 s'iniciava la seva col·laboració amb el Museu com a assessor o conseller, una col·laboració que ha estat fecunda i persistent. Avui, aquí, en tenim la prova.

TMGFD. Sigla impronunciable que correspon a les inicials de Joan Ramón Triadó, Francesc Miralles i Bofarull, Manuel Gudiol i Corominas, Fontbona i Joaquim Dols Rusiñol. El terrible col·lectiu de joves crítics d'art de les últimes etapes del setmanari *Destino* (entre 1973 i 1975). Allò que l'activitat crítica de TMGFD aportava de nou era sobretot una concepció de la crítica que anava més enllà de l'habitual crònica d'exposicions per incidir en temes d'urbanisme, de patrimoni o de museus. De la reflexió sobre els museus, per exemple, en va sortir el llibre *El museo de arte. Proyecto de planificación y sus posibilidades en Barcelona* (1972). Es tractava d'un projecte utòpic de museu que va suscitar un debat entorn dels museus i la seva renovació que es va prolongar durant molts anys.

Xocolata. A en Francesc li agrada la xocolata i a nosaltres ens agrada compartir amb ell aquesta xocolatada-acadèmia propiciada pel P. Laplana. M'ha semblat que aquesta paraula era la més escaient per a cloure aquest amical "diccionari Fontbona". No jo, sinó els fets exposats fan per ells mateixos l'elogi encomiàstic del nostre estimat amic.

Bloc de notes

Un monjo budista al Museu de Montserrat

Xavier Caballé

Monestir de Montserrat

A començaments de juny el Facebook del Museu de Montserrat anunciava la recepció, com a donació, d'una bonica escultura de fusta policromada d'un monjo budista en posició d'adoració i d'unes dimensions prou destacables: 41,5 x 97 x 44 cm. Amb la donació, el Museu va rebre la referència que la peça procedia del Tibet i que era de començaments del segle XIX. El P. Laplana, que coneix la meua afecció per la his-

tòria de l'art, em va convidar a fer una indagació sobre aquesta peça que ve a enriquir una col·lecció ja existent d'art asiàtic, que espera ser exposada quan el Museu disposi d'un espai més gran, però com això encara pot trigar un parell d'anys, han considerat important d'avançar una primera informació tot i que gens definitiva. De tota manera, hem ensenyat les fotografies d'aquesta peça a alguns estudiosos d'art asiàtic, i tot i que no l'han inspeccionada directament, tots ens han dit que a primer cop d'ull fa bon aspecte i que és probable que la referència amb què va entrar al Museu sigui autèntica.

L'escultura representa una figura masculina en posició de pregària, agenollada i amb l'esquena cap endavant, amb els colzes situats al davant mateix dels genolls, a nivell de terra. Les dues mans es troben amb els palmells junts i tots els dits estirats. Destaca especialment la posició que adopten els peus: el dret està girat d'una forma molt forçada mentre que l'esquerre li passa pel damunt d'una forma més natural. La figura vesteix una túnica que deixa al descobert l'esquena esquerra, decorada amb fileres de motius vegetals, acompanyada

nyades de rosetons fets amb pedretes de colors: el centre de color vermell i els pètals de color verd o groc. Tant els centres com els pètals d'aquests rosetons són força homogenis en la forma. Entre filera i filera de la decoració, hi ha una fila de les mateixes pedretes utilitzades pels pètals dels rosetons com a separació.

Hem consultat catàlegs de diverses col·leccions d'art budista d'arreu del món i, per ara no hem trobat cap escultura equivalent. Generalment els monjos budistes són representats asseguts amb l'esquena en posició vertical i la posició de les mans és bé a l'altura de la cintura i mostrant el palmell o, més habitualment a mitja alçada i sostenint un bastonet amb la mà dreta i un rosari amb l'esquerra. En canvi, la posició de les mans a la nostra escultura, coneguda com a *a jali hasta*, s'utilitza més aviat com a senyal de salutació, encara que també es pot utilitzar durant la pregària. Només hem pogut localitzar en una famosa entitat comercial americana especialitzada en art asiàtic una escultura que ens recorda molt la nostra, tant pel que fa a la posició general del cos com, molt especialment, per la forma en què descansen els peus i per la col·locació de les mans. Tanmateix la decoració de la túnica del nostre "monjo budista", sí que ens recorda molt la que trobem en diverses obres procedents de la zona del Tibet. Ara bé, els monjos que hem vist en escultures acostumen a vestir una túnica molt senzilla, totalment llisa i únicament amb decoracions geomètriques i a les vores del teixit.

Si bé, com indicàvem, no he trobat cap escultura de monjos budistes pregant en la mateixa posició, sí que hem localitzat un rotlle pictòric tibetà del s. XVIII que representa la vida de Siddharta, el Buda posterior. Una de les escenes representa la quarta trobada del Buda amb un monjo medicant, que impulsa Siddharta a deixar la vida principesca; aquest monjo

adopta la mateixa posició de pregària que la nostra escultura.

En resum, sembla que ens trobem amb una peça singular i encara no estic prou segur si representa un monjo de veritat o bé un laic noble i ric en posició de pregària. Per les referències que he anat agafant d'ací i d'allà, m'han fet pensar que tant la procedència com la datació que va indicar el donant és força creïble, més encara pel que he vist la decoració del vestit lliga perfectament amb algunes peces del Tibet central de final del segle XVIII i primera part del XIX. A més el fet que els experts hagin concordat a primer cop d'ull que es tracta d'una peça interessant em permet augurar que l'obra es mereix un estudi professional de més alt nivell i que val la pena de fer-la restaurar perquè recuperi l'esplendor original.

Coses que passen

Inauguració dels relleus de Subirachs "Hermes i Ariadna"

En aquest afer el MDM no ha estat el beneficiari, però sí que hem jugat un paper en l'assessorament artístic juntament amb Judit Subirachs, la filla de l'artista. Aquests dos relleus "Hermes" i "Ariadna" de Banc Sabadell que durant tants anys va poder veure el públic al Passeig de Gràcia de Barcelona, per voluntat de l'esmentada entitat financera han vingut a parar a Montserrat i a un espai públic. Vam inaugurar la seva nova col·locació el passat 19 de juny.

El MDM al Mirador dels Museus

Aquest estiu, el Museu de Montserrat ha guanyat un nou element de promoció gràcies a la iniciativa del MNAC coneguda com “Mirador dels museus d’art de Catalunya”. Es tracta d’un petit espai interactiu situat a la Sala Oval del Palau Nacional de Montjuïc que aplega informació sobre els museus d’art de Catalunya. Als monitors s’hi projecten imatges de gran format de les obres, i també hi ha pantalles tàctils que permeten conèixer la localització dels museus i la distància respecte de Barcelona, i encara visualitzar les peces més significatives dels respectius fons.

“Expedidor conocido KC”

El Museu de Montserrat ha fet un nou pas per estar al dia de la normativa de seguretat vigent, en aquest cas pel que fa al transport d’obres d’art. En la persona de Jesús Alcantarilla, director de Seguretat de Montserrat, el MDM ha obtingut l’acreditació com a “Expedidor conocido KC” referent al transport d’obres d’art per via aèria, d’acord amb la legislació vigent. El passat mes de setembre vam rebre la inspecció que confirmava el procés, que va resultar del tot satisfactòria.

Signatura del conveni amb Forte di Bard

El 21 d’octubre va venir a Montserrat el Sr. Gabriele Accornero, conseller delegat de l’Associació Forte di Bard, amb la finalitat de signar formalment el contracte d’exposició d’un centenar de les millors obres del Museu de Montserrat en aquest centre tan emblemàtic i imponent de la Vall d’Aosta, del qual us hem anat parlant en els darrers números d’*El Propileu* (11 i 12). Finalment, el projecte ha arribat a bon port i tot ens fa pensar que assolirà un bon èxit. A darrera hora, en-

cara vam tenir temps d’aclarir petits detalls de l’operació. L’exposició portarà el nom genèric *Montserrat*, amb el subtítol *Opere Maggiori* i anirà acompanyada d’audiovisuals sobre Montserrat perquè el públic pugui contextualitzar les obres que té a la vista. Per a aquesta ocasió hem redactat un catàleg en italià i anglès, bastant voluminós, amb una petita monografia de les cent obres, que són reproduïdes a tota pàgina. És un projecte que ens ha comportat molt però molt treball però n’estem contents perquè creiem que té categoria europea. L’exposició s’inaugurarà el 30 de gener de 2014 i estarà oberta a Forte di Bard fins al 2 de juny. Com us podeu imaginar, al proper número d’*El Propileu* en parlarem abastament.

El MDM a les xarxes socials

Al Museu de Montserrat continuem treballant per obrir al màxim les vies de contacte amb el públic a través de les xarxes socials. En els darrers mesos hem creat nous comptes a Instagram i Pinterest, amb l’objectiu d’ampliar el nostre ventall d’amics de tot el món. Tot i així, Facebook i Twitter són els canals més actius, amb 5.956 i 1.337 seguidors, respectivament, en el moment d’escriure aquestes ratlles. El passat 29 d’octubre vam participar a una jornada tècnica organitzada pel MNAC en què es va presentar el primer *Informe sobre Xarxes Socials i Museus*. L’empresa SocialWin va mostrar resultats comparatius molt il·lustratius del treball de diferents centres, mentre que Pilar DM, del blog *El Dado del Arte*, i Conxa Rodà, cap d’Estratègia i Comunicació del MNAC, van aportar consells i van detallar els reptes de present i futur per als museus en aquest àmbit. Tenim molt camí per recórrer!

El passí permanent de 2014

Els donants i benefactors del MDM, els assessors i amics més propers rebreu ben aviat el passí permanent per al 2014, que afranqueix l’entrada al Museu amb els familiars més pròxims.

La imatge que hem triat és un fragment del quadre de Tussquets *La mort de Sissarà*, l’únic quadre d’història que tenim al nostre Museu.

Una exposició sobre els teixits coptes del MDM i un congrés internacional

Fa un parell d'anys que us venim informant de la importància de la col·lecció de teixits coptes de la donació Soler Vilabella que té el Museu de Montserrat. Ja us vam explicar (El Propileu 8, 2011, pàg. 21) com havien estat restaurats aquests teixits i estudiats amb les tècniques més modernes a Madrid i a Miami, amb uns resultats espectaculars. L'arqueòleg Lluís Tu-

rell, que n'està fent la seva tesi doctoral, s'ha ocupat de representar-nos als diversos fòrums internacionals sobre teixits coptes, i ara els *scholars* internacionals es reuniran a Montserrat del 20 al 22 de març de 2014 per celebrar-hi el *5th Purple Vestes International Congress*, que porta per títol *Textiles and Dyes in the Mediterranean World*. Amb aquesta avinentesa el Museu de Montserrat està preparant una magna exposició d'aquests materials que surten a la llum per primera vegada, i que inaugurarem uns dies abans del congrés. Degut a la importància de les peces i les novetats que es desprenen dels estudis realitzats, estem convençuts que l'organització de la mostra val molt la pena per a la ciència universal i per al nostre país, tot i el gran esforç que ens suposa.

El Llibre de registre. Últimes donacions El monjo budista tibetà del segle XIX

El nostre amic de fa tants anys Santi Espàrrrech va tenir l'ocasió d'adquirir la peça, que ens ha comentat abans Xavier Caballé, d'una amiga seva de París tot pensant en el Museu de Montserrat. Ens la va fer a mans el proppassat mes de juny.

Dues obres més de Josep Obiols

Raimon Obiols ens ha fet donació de dues obres del seu pare, el pintor Josep Obiols, tan vinculat a Montserrat i per aquest motiu tan agraïdes per part nostra. La primera és una maqueta de guix amb l'esbós d'unes pintures a l'oli i la segona, la que més gràcia ens ha fet, és l'esbós de la pintura mural amb què Obiols va ornar la sala abacial el 1951 i que representa la Mare de Déu de Montserrat amb la família monàstica, monjos i escolans.

Una pintura de Torrecassana de la família Cendrós

La Sra. Maria Rosa Jorba, vídua Cendrós, benefactora de la Biblioteca de Montserrat, juntament amb un bon estoc de

llibres va obsequiar-nos amb un quadre de Francesc Torrecassana i ens n'ha sufragat la restauració. Representa el claustre de la catedral de Barcelona, un tema molt freqüent en la producció de l'artista, puix que molts barcelonins volien tenir a casa aquest racó tan entranyable, amb els seus ànecs, del qual guardaven tants records d'infància. N'hem parlat més amunt en explicar-vos l'informe de restauració.

Tríptic de Waltraud Maczassek

La pintora Waltraud Maczassek, en acabar l'exposició *Universos paral·lels* a la sala Pere Daura del Museu de Montserrat, en senyal d'agraïment i d'amistat, ens ha donat el tríptic *Amor com a origen* (2012), tècnica mixta sobre jute, 190 x 40 cm. / 190 x 60 cm. / 190 x 40 cm.

Dibuixos de Grau Garriga

Al darrer número d'*El Propileu* us vam informar de la mort del P. Oriol Diví –encara tenim el cor adolorit per la seva absència– i ara us comentem que el buidatge de la seva cel·la ha comportat l'entrada

d'un quadret molt bonic que li havia regalat Francesc Casademont, titulat *Serralades*, 2002, i vuit dibuixos originals de Josep Grau Garriga, dels primers anys 60, quan exercia de professor a l'estudi de pintura de Montserrat i el P. Oriol assistia a les seves sessions pràctiques. Tots ells són d'aiguatinta de 35 x 25 cm.

Dues obres de Jordi Fornas

Com fan molts, tot agraint-nos l'esforç d'haver fet l'exposició *Jordi Fornas pintor*, els fills de l'artista Marc i Noemí ens van obsequiar amb dues obres del seu pare: *Carrer de "Fonda de*

viajeros" II, (Eivissa, c. 1949-1954) i *Composició interior* (c. 1985). Tots n'hem quedat molt contents

Les fotografies de Francesc Esteve

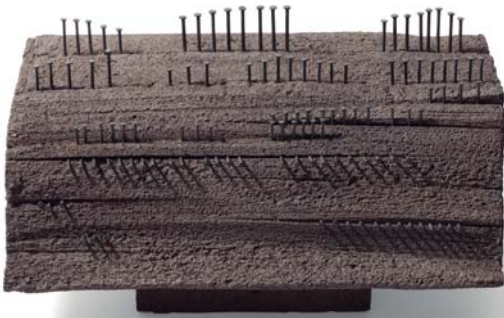
Al moment de desparar l'exposició *Mirades a la memòria*, Francesc Esteve ens ha volgut deixar les vuitanta fotografies que la componien. És la primera deixa quantiosa de fotografies que ens arriba, i comptant-hi les de la donació d'Antoni

Ollé Pinell i algunes altres d'escadusseres que teníem, hem pensat que és l'hora d'obrir una secció de fotografia al nostre dipòsit de reserva.

Tres peces, les que més ens han agradat, de Joan Furriols

Ja sabíem que l'artista vigatà Joan Furriols en acabar la seva exposició donaria al Museu de Montserrat alguna peça bonica, però vam quedar sorpresos quan ens va demanar quines volíem. Amb gran sorpresa seva i nostra, les que més ens agradaven eren també les que ell considerava com a cimeres de la

seva producció artística. Pensàvem que sortirien dificultats al moment de concretar la donació, però no, Furriols va pensar que era un bé per a la seva obra que pogués ser vista i apreciada en el marc del nostre museu. Les tres obres que ens van arribar al cor consisteixen en aquell quadre de tela metàl·lica i ciment de 1958, la fusta verda amb el cercle de claus de 1991 i el que nosaltres denominàvem la "maquina d'escriure" feta d'escuma i ferros, de 2011. Aquesta darrera peça la vam col·locar immediatament a la vitrina d'escultures petites i la podreu veure quan vingueu a Montserrat i visiteu el museu.

Un retrat de Joan Rebull

En agraïment a unes gestions fetes ja fa anys pel P. Abat Cassià, la família de l'escultor Joan Rebull, tan amic com fou de Montserrat i tan estimat de tothom que el va tractar en aquesta casa, ens ha obsequiat amb un dibuix fet amb ploma i aigüatinta, 38,5 x 28,7 cm., que és un autoretrat signat i datat el 1917.

Quadre de Niebla del Sr. Juan Mateos

El Sr. Juan Mateos López i la seva senyora són uns amics entusiastes del nostre Museu i segueixen fil per randa totes les notícies que pengem a la xarxa. Ja ens van manifestar la consideració que ens tenen quan ens van regalar a començament d'aquest any el preciós tapís de Josep Grau Garriga *Gestació*

(1970), del qual ja vam parlar a *El Propileu*-12, pàg. 24. El propassat agost el Sr. Mateos ens va obsequiar encara amb un dibuix montserratí també de Grau Garriga, que era molt amic seu, i ens va oferir una obra de Josep Niebla de grans dimensions. Niebla és un gran contemporani del qual no teníem més obra que uns gravats i naturalment se'ns va fer la boca aigua. Era una magnífica proposta i immediatament li vam dir que l'acceptarien ben de gust. El 3 d'octubre ja el teníem a casa i immediatament el vam penjar a la sala de contemporani, entre el quadre de Chancho i un dibuix de Tàpies. El nou "Niebla" es titula *Gran vermell i angle verd*, 1981, 180 x 160 cm. Fa molt goig.

El tapís *La Primavera* de Tomàs Aymat

Es tracta d'una altra donació de gran calat. A *El Propileu*-3, del setembre de 2008, ja us informàvem que Carles Enrich i els seus germans havien disposat al nostre MDM el tapís *La Primavera*, 1923, 183 x 193 cm, del gran noucentista Tomàs Aymat. L'historiador de l'art Josep

Casamartina en va fer la presentació. Carles Enrich va venir a trobar-nos per donar-nos la bona notícia que, d'acord amb tots els germans, havien decidit de fer donació formal d'aquesta peça al Museu de Montserrat, ja que estaven contents del tractament i de la cura de la peça en el nostre museu. La donació oficial porta la data del propassat 31 d'octubre.

Ἰδοὺ – Ecce – Guaita quina peça!

Xavier Caballé

Abadia de Montserrat

La mort de Sisarà

1883

Francesc Tusquets

(1838-1904)

Oli sobre tela, 171 x 242 cm

N.R. 200.725, Donació Joan Coma-Cros i Cazes, 1983.

Francesc Tusquets i Maignon (Barcelona, 1838 – Roma, 1904) va néixer en una rica família dedicada al món del comerç, que considerava les seves inquietuds artístiques com una simple distracció. Això el privà de tenir una formació acadèmica formal a l'Escola de Belles Arts de Llotja de Barcelona i

només va assistir a l'acadèmia del pintor Ramon Moliné. Quan morí el seu pare i un cop alliberat de l'obligació d'encarregar-se del negoci familiar, després de visitar l'Exposició Nacional de Madrid del 1864, prengué la decisió de dedicar-se plenament a la pintura. Poc després marxà a Roma i hi fixà la seva residència que esdevingué definitiva. Allà es relacionava amb el col·lectiu d'artistes que envoltaven Fortuny, del qual fou amic i admirador. Els seus temes predilectes eren paisatges, costums i figures de camperols romans. Tusquets va assolir prou renom com per arribar a presidir el Cercle Artístic Internacional de Roma.

Ara bé, tot i residir a Roma va mantenir un contacte fluid amb el moviment artístic català. Durant els anys 1885 i 1886 pintà una sèrie de quadres historiogràfics relacionats amb la història de Catalunya que li va encarregar per a la seva residència Miquel Boada i també rebé alguns encàrrecs d'organismes oficials.

L'obra que comentem va ser realitzada a Roma per encàrrec de Joaquim Prats i va ser exposada a la Sala Parés de Barcelona el gener de 1884 coincidint amb la inauguració de la sala gran, que fou un esdeveniment ciutadà amb la presència dels prínceps Adalbert Ferran de Baviera i de la Infanta Maria Pau de Borbó.

El quadre representa la cruenta història bíblica de Jael i Sisarà (Jt 4:12-22). Barac, cabdill de les tropes d'Israel, derrota l'exèrcit de Sisarà, el general cananeu, que enmig de la desbandada dels seus cerca refugi i camuflatge a la tenda de Jael, que el va rebre obsequiosament, però tan bon punt Sisarà s'adorm, Jael li clava a la templa una de les estagues de la tenda. En arribar Barac, Jael el convida a entrar i li mostra el cos exànim del seu enemic.

La pintura de Tusquets ens presenta precisament aquest moment. Barac entra precipitadament amb el seu cavall i alguns soldats seus a la tenda de Jael, cercant amb fúria el seu enemic. És tanta la violència d'aquesta irrupció que un dels soldats ha d'agafar les regnes del cavall de Barac per evitar d'atropellar Jael. Aquesta, per la seva banda, corre la cortina i mostra el cos sense vida de Sisarà, que jeu sobre una pell de tigre. Impressiona el cap del cananeu perforat amb un clau ben gros, del qual brollen regalims de sang. Al costat dels peus de Jael podem veure el martell, l'instrument de la seva proesa. El pintor ha volgut remarcar l'admiració i astorament de Barac i dels seus soldats en contemplar l'ardidesa de Jael que ha consumat ella sola, valent-se del seu enginy, la victòria militar d'Israel. La resta de l'exèrcit resta expectant fora de la tenda.

Sorpren la informació arqueològica que ha aconseguit Tusquets per compondre l'attrezzo d'aquesta escena, des de les armes dels soldats, l'arnès del cavall, els collars i arracades de la dona i els atuells de ceràmica, vidre i aram del fons.

En la història del judaisme la proesa de Jael matant Sisarà té el caràcter eminentment patriòtic de l'heroïna que assoleix l'alliberament del poble.

Aquest episodi bíblic fou assumit pel moviment de la Renaixença que no va dubtar a aplicar-lo al ressorgiment del sentiment nacional català. Àngel Guimerà va poetitzar la històrica bíblica en el poema *Jael* que finalitza amb aquests versos:

Obre el portal de goig estamordida:

—Veni, germans, a esquarterar lo llop!—

I el llençol que el cobreix, llevant-li, crida:

—Lliure és la pàtria! — I dóna l'últim cop.

El quadre no va passar desapercebut en la seva exposició l'any 1884. La premsa del moment en parlà a bastament. El conservador *Diario de Barcelona* (10/01/1884, p. 641) el destacava com «*La obra de mayor empuje que allí se ve por el tema*». *La Ilustración Artística* del 2-VI-1884 va reproduir i divulgar la seva imatge. Però el comentari més entusiasta, com no podia ser menys, el va signar Carles Pirozzini, que després de les ampulloses lloances de consuetud, afegeix a tall de conclusió: “Tusquets demostra ser dels artistes que llegeixen i mediten i dels que creuen encara en la importància de la pintura solemne. Per ell no són un mite les èpoques més brillants de la història, ni les grans epopeies de la humanitat; i en sa nobilíssima obra, ensenya que ha arribat el moment que Catalunya perpetuï, amb el geni de sa moderna raça, la pàgina de glòria de passades generacions” (*La Renaixença*, II, 24-I-1884, p. 521). Segurament Pirozzini estava al cas del significat que la història de Jael tenia en alguns sectors del nacionalisme català i que tres anys més tard plasmarà Guimerà en el seu poema.

Després de l'exposició a la Sala Parés, el quadre passà abans del 1904 a la col·lecció particular de l'industrial cotoner Joan Coma i Cros i, a la seva mort, al seu fill Joan Coma-Cros i Cazes. Durant la Guerra Civil, Joan Coma i Cros es refugià a París on va morir el 1937, i els seus béns varen ser requisats;

n'ha quedat com a marca el número de registre que es pot veure escrit amb pintura vermella: 58.280. El 1982 ingressà a les col·leccions del Museu de Montserrat per donació directa i personal del seu amo. Coneixem l'existència d'un esbós de mides bastant grans de la nostra obra en una col·lecció particular barcelonina.

No em resta més que agrair al P. Laplana la confiança que m'ha fet tot donant-me accés a les notes sobre aquest quadre que tenia recollides al seu fitxer i que han estat imprescindibles per a redactar aquesta nota.

Ἰγίαίβε – Valetè – A reveure!

Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat

Suposo que és una bona notícia que una part de les coses que voldríem compartir amb vosaltres se'ns hagin quedat al tinter, vull dir al cap, perquè el suport del paper se'ns ha fet curt. Com podeu veure, amb penes i treballs i gairebé sense cap altre *sponsor*, ni públic ni privat, que els qui subvencionen *El Propileu*, anem cobrint etapes i omplint l'agenda d'activitats i projectes. Tenim a les envistes l'exposició *Montserrat, opere maggiori* a Forte di Bard que per nosaltres és l'equivalent a la que vam fer el 2008 a la Castellana de Madrid amb BBVA, però ara a la regió autònoma de Val d'Aosta, a la frontera amb Suïssa, que creiem que serà un esdeveniment “*maggiore*”, no solament per a Montserrat sinó per a la cultura catalana. Al darrer Propileu acabava el meu “*A reveure*” sentenciant que per al nostre poble la cultura és un element important del seu ADN. Ara, amb la nostra presència a Forte di Bard, voldríem expressar que el nostre ADN és viu i operatiu com mai i que les nostres il·lusions i els nostres projectes estan amarats de futur i miren horitzons amplis.

GRUP CATALANA OCCIDENT ASSEGURA OBRES D'ART

Grup CATALANA
OCCIDENT

www.catalanaoccidente.com

Amb els seus 150 anys d'experiència, una part molt notable del patrimoni artístic de Catalunya ha tingut la cobertura del Grup Catalana Occident. Aquesta entitat asseguradora manté actualment el seu compromís a favor del patrimoni artístic amb més interès i entusiasme que mai.

Garantim a tot risc les obres d'art, no solament en situació estàtica, sinó també en totes les operacions a què són sotmeses per tal de difondre la cultura en exposicions temporals, transport, manipulació i embalatge.

Grup Catalana Occident opera a l'Abadia de Montserrat habitualment i també al Museu de Montserrat.

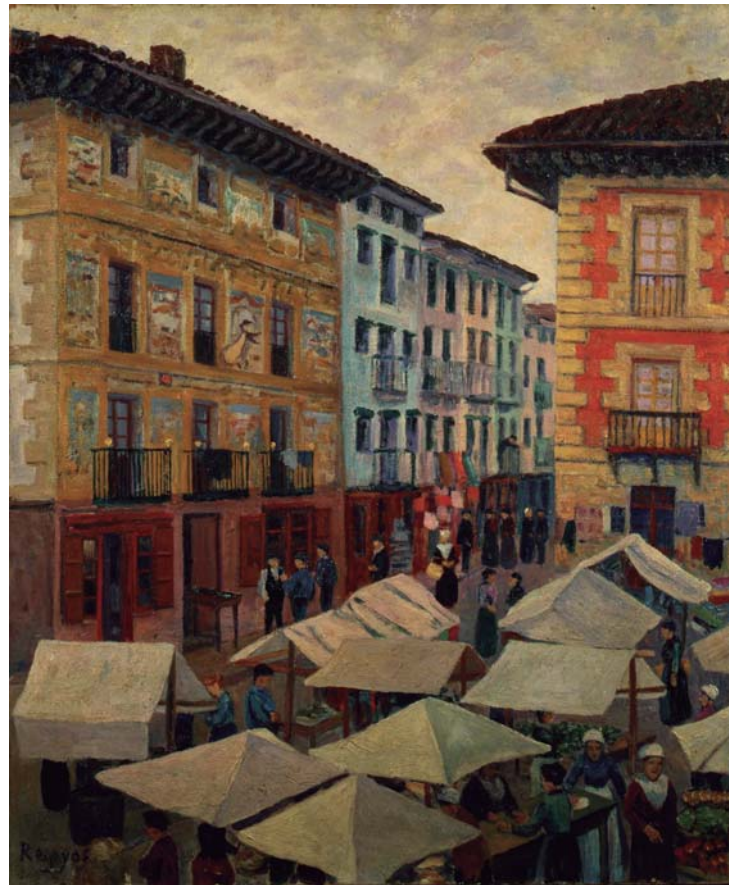
Diario de Regoyos (Ribadesella, 1853-Barcelona, 1913)

Mercat de Vilafranca de Ordicia (ca. 1909)

Oli sobre tela, 65 x 54 cm.

Museu de Montserrat N.R. 201.256

Donació Xavier Busquets

ASEDESA S.A.
Correduría de Seguros

 2025

FUNDACIÓ ABADIA DE MONTSERRAT, 2025

Edició	Museu de Montserrat
Director	Josep de C. Laplana
Redacció	Josep de C. Laplana, Raül Maigí, Montse Marín i Sandra Rosas
Secretaria	Sandra Rosas
Disseny gràfic	www.victoroliva.com
Fotografies	Dani Rovira, David Blasco, Eva Manteca, Guillem F-H, Pere Grima i l'equip tècnic del MDM

© Josep Grau Garriga, VEGAP, Barcelona, 2013.
© Carles Gabarró, VEGAP, Barcelona, 2013

Administració	Museu de Montserrat 08199 Abadia de Montserrat Tel. 00 34 938 777 745 Fax 00 34 938 777 736 elpropileu@larsa-montserrat.com
---------------	--

Els articles signats expressen solament l'opinió dels seus autors.

Impressió	ELECÉ, S.A. (Terrassa)
Dipòsit legal	B-10.021-2008

www.museudemontserrat.com/propileu.php